

ZAHRAJME SI INTERVALY (ANEB ROZCVIČKA PRO HLAVU, RUCE A DUŠI)

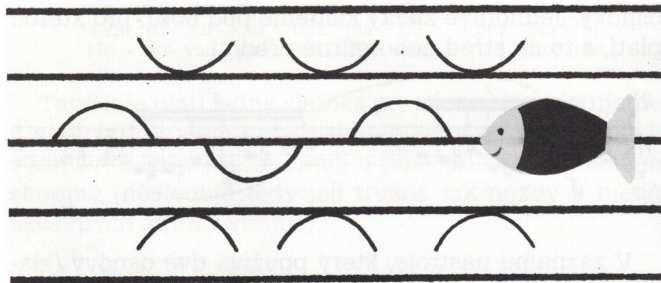
Štěpánka Hrubecá

V roce 2001 se mi dostala do rukou na Metodickém centru JAMU v Brně kniha významné klavírní pedagožky T. B. Judoviny-Galperiny „U klavíru bez slz“. Inspirací, jak učit své nejmenší žáky intervaly se mi stala kapitola o intervalech. V této kapitole autorka mj. zpřístupňuje dětem intervaly prostřednictvím obrázků, které citlivě volí podle „nálady“ intervalů. Tento způsob jsem převzala do některých transpozičních cvičení, jakými jsou například smutný králíček, pampeliška... Přidávám též zkušenosti, jak pomoci dítěti zvládnout notový zápis, jak využít zvukové barevnosti jednotlivých oktáv. U starších žáků, jak zaměřit jejich pozornost k náladám intervalů v hraných skladbách.

PRÁCE S NOTOVÝM TEXTEM

a) Notová osnova

Na hodně zvětšenou notovou osnovu přikládám rybku – notu a žák rozlišuje, pluje-li v mezeře nebo po lince. Z rybky ponecháme tělíčko, já předkreslím polovinu hlavičky, on pak dokreslí druhý chybějící oblouček. Střídavě vrchní a spodní, v mezeře a na lince. Místo rybky by se dala použít rozpůlená skořápka vlašského ořechu.

b) Houslový a basový klíč

Notová osnova se skládá z pěti linek. Přikládáme k jedné notové osnově jak houslový, tak basový klíč. Ukážeme na klaviatuře i na notové osnově s houslovým klíčem klávesy od c^1 výše. Důležité je, že c^1 leží v houslovém klíči pod notovou osnovou, v basovém klíči nad notovou osnovou. K pomocné lince je přiložena nota s naznačenou pomocnou linkou. S basovým klíčem se seznamujeme od noty c^1 směrem dolů. Opět naznačíme tóny pro basový klíč.

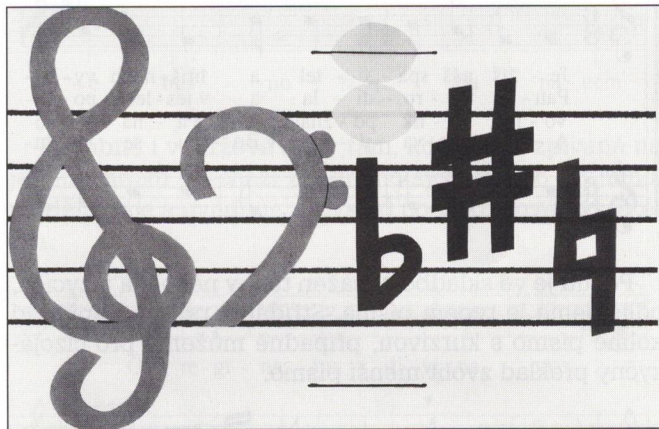
c) Posuvky – křížek, béčko a odrážka

Křížek je jakési okénko pro notičku, kterou chceme pozvednout výše. Na notovou osnovu přiložíme houslový klíč, notičkou najedeme na první mezeru tónu f^1 . Před ní dáme „domeček“ pro notu a co se stane? Tón f^1 se zvýší na fis^1 . Vše si zahrajeme.

Béčko vysvětlují srovnáním se zahradním rýčem. Abychom zasadili rostlinku i s kořínky, potřebujeme vyhloubit jamku. To samé nám umožňuje béčko – posune o kousek níž danou notu. Žák najíždí notou na různé mezery a linky. Před nĚ staví béčko. S učitelem noty pojmenovává, vyhledává na klávesách a snižuje o půltón.

Pro předznamenání používám srovnání s lodkou. Je na pevnině, a pokud se dostane do vody, vidíme z ní jen

část, protože zbytek je pod hladinou. Pokud máme v notách předznamenání, nevidíme v každém taktu znovu křížek nebo béčko, jako nevidíme plující loď v celé její hloubce, ale dobře víme, že má také nějaké dno.

d) Jak si ukazujeme intervaly v notové osnově

- č. 1 – noty za sebou
- m. 2, v. 2 – noty vedle sebe
- m. 3, v. 3 – dvě noty nad sebou na linkách nebo v mezerech
- č. 4 – opora v tercii + mezeru nebo linku
- č. 5 – noty ob jednu linku nebo mezeru nad sebou
- m. 6, v. 6 – opora v kvintě + mezeru nebo linku
- m. 7, v. 7 – noty ob dvě volné mezery nad sebou
- č. 8 – opora v septimě + mezeru nebo linku

Ukážu žákům postupně probírané intervaly také na kartičkách, aby je rychle vnímali už při spatření. Vidím kvartu v notách, nemůžu ji tedy hrát jako sekundu. Každý interval si ukážeme vždy v obou klíčích – jak harmonicky, tak melodicky. Vše si zahrajeme rozložené a současně. Přikládáme posuvky.

Čistá prima

Žák přikládá noty vedle sebe. Buď na stejnou linku, nebo stejnou mezeru.

Malá sekunda

Píše se u sebe, jako dva malí přátelé, kteří se drží za ruce. Na bílých klávesách si zahrajeme půltóny e-f, h-c. Povíme si o durové stupnici. Zaspíváme si píseň „Vyletěla holubička“. Z ní si ponecháme část melodie.

Vy - le - tě - la ho - lu - bič - ka

bí - lá

bí - lá atd.

Vy - le - tě - la ho - lu - bič - ka

Melodii hraje učitel v různých tóninách. Žák zahraje pouze poslední dvě noty. Ty si též označíme na notové osnově.

Velká sekunda

Dvě černé klávesy cis, dis. Zeptám se, z kterých základních not jsou odvozeny. Střídavě v obou klíčovích najedeme na noty c¹, d¹, správným přiložením křížků na cis¹, dis¹.

Malá tercie

K velké sekundě najdeme půltón. K notám cis, dis (dis je odsunutě vlevo) přidáme nad notu cis notu e. Odložíme notu dis a vznikne malá tercie. Totéž od not c, d. Je-li tercie malá (smutná) přiložíme k notě d půltón, tedy notu es. Je-li velká (veselejší), přidáme notu e.

Velká tercie

Vidíme-li u sebe dvě noty v sousedních mezerách, či na sousedních linkách, jedná se o tercii. Ať už velkou, či malou. Zahrají najednou tři černé klávesy. Spodní a vrchní tón ochráníčuje velkou tercii, v zápise jsou tedy noty fis, ais nad sebou. Nota gis je odsunutá poněkud vlevo.

Čistá kvarta

Opiráme se o přidání půltón k velké tercii. Označíme např. v houslovém klíči noty f¹, a¹. K notě a¹ přidáme půltón – notu b¹. Pro nás je teď závazná čistá kvarta. Postavme nad sebe noty f¹, b¹. Pokud chceme ponechat tercii notu a¹, bude vyčnívat poněkud vlevo.

Postup dále je podobný. Důležitá je představa rozpětí intervalu.

e) Barevné rozlišení oktáv

Ne nadarmo začíná Klavírní školička rozlišováním charakteristických zvuků – tónů. Ať už je to kočička, pejsek, medvěd, kravička nebo děti. Tím se dotkneme rozlišení jednotlivých oktáv. Ustálíme je pomocí poslední rozložených akordů, podbarvených pedálem i pomocí obrazu: „kde zpívají děti, velká zahrada, malá zahrada“ atd.

f) Starší žáci

prales	velká zahrada	malá zahrada	kde zpívají děti
--------	---------------	--------------	------------------

Teo.	*	Teo.	*	Teo.	*
kde mňoukají kočky		kde zpívají ptáci		kde tančí víly	

Jak pracuji s intervaly se staršími žáky – lehce nebo i více pokročilými

Základní intervaly se dělí na čisté a velké. Zúžením čistých intervalů o půltón vzniknou intervaly zmenšené, rozšířením o půltón intervaly zvětšené. Čisté intervaly jsou konkrétní. Z tohoto důvodu si je žáci zprvu nejvíce pletou. U čisté oktávy hrané harmonicky upozorňuji na světlejší vrchní tón. Zdvojnásobíme-li určitou frekvenci, dostaneme tentýž tón, ale o oktávu vyšší.

Kvarta má průbojnější charakter oproti klidnější kvintě.

Zopakují též jednotlivé oktávy hrou rozloženého tvrdě velkého septakordu c-e-g-h v kontra, velké, malé, jednočtyřčárkované oktávě. Velké intervaly spolu s malými představím symboly názvů souhvězdí – velký vůz, malý vůz, velká a malá medvědice, velký a malý pes atd. To vzbudí v žácích obrazotvornost. Malé a velké intervaly mají podle mě větší citový náboj. K sluchové představě nám pomůžou začátky lidových písní.

Lidové písně

Patří neodmyslitelně do výuky. Působí radost jak žákům, tak učitelům. Při probírání intervalů – obrázků jsou písně jakýmsi zakončením probíraného. Například došli jsem k čisté kvartě v různých transpozičních technikách a teď si zazpíváme třeba píseň Holka modrooká. Než začneme zpívat, zahrají a zazpívám první takt. Zamyslím se a řeknu: „To je výrazný motiv, je to úplně varování a trochu škádlení té holky, aby do toho potoka nepadla. Ty si doma popřemýšlíš, jaká píseň začíná čistou kvartou. Poviš mi, na kterou jsi přišel. Jak na tebe působí celá píseň a jak interval čisté kvarty.“ Podobně pracuji dále.

Příklady písní:

čistá prima

Rybička maličká
Maličká su
Kdes, holubičko, lítala
Měsíček svítí
Ach, synku, synku
Kdyby měla, má panenka
Anička, dušička, kde si bola

vzestupná m. 2

Dobrá noc
Kudy, kudy, cestička

vzestupná v. 2

Lítala si, laštověnka
Rostou, rostou, rostou
Já jsem z Kutné Hory

Já jsem, já jsem, kovaříček jsem

Kočka leze dírou

vzestupná m. 3

Hop hej, cibuláři
Nic nedbám, jen když mám

sestupná m. 2

Já mám koně
Ráda, ráda

sestupná v. 2

Halí, belí
Pásla ovečky
Seděla pod boro-
vičkou
Nechod tam, pojď
radš k nám
Já husárek malý
Co to máš, děvečko
Na tý louce zelený
Kačena divoká

sestupná m. 3

Pec nám spadla
Měla jsem ho-
loubka

Jede, jede poštovský panáček
Ovčáci, čtveráci
Nešťastný šafářův dvoreček

Šel zahradník do zahrady
Nestarej se, ženo má

vzestupná č. 4

Běžel tudy zajíček

Muzikanti, co děláte

Bude zima, bude mráz
Holka modrooká
Hajej, můj andílku
Vlaštovička lita
Chodíme, chodíme
Což se mně, má milá
Jeničku bloudíš
Pod dubem, za dubem

vzestupná zv. 4

Pouze v průběhu koledy
Narodil se Kristus Pán

vzestupná č. 5

Ej, láska, láska
Loučení, loučení
Čí to husičky

vzestupná m. 6

Počkej, já povím
U panského dvora
Koupím já si

vzestupná m. 7

Chovejte mě, má matičko

vzestupná č. 8

Kdybych já věděla
Sil jsem prosa

Kalamajka
Na naší zahradě
Proč jsi k nám ne-
přišel

sestupná č. 4

Zajíček běží po
silnici
Černé oči jděte
spát

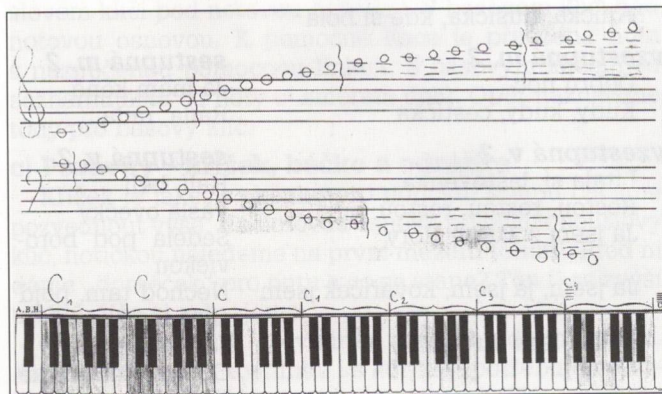
sestupná zv. 4

Daj ňa mamičko

Výuka menších žáků (pěti až sedmiletých)

a) Orientace v oktávách

Co všechno se skrývá pod měnící se barvou hraných oktáv? Dítě sluchem určuje, kde se právě nachází, a oktávy pojmenovává. K sluchové představě přidávám vizuální. Na klaviatuře nakreslené na papíru barevně odliším jednotlivé oktávy. Podle nakreslené klaviatury barevně vyznačím (nebo dám za úkol) noty v notové osnově v obou klíčích.

Na kartičkách mám na notové osnově nakreslenou vždy jednu notu, např. g¹, g², malé g, velké G. Hrají a dítě vybírá kartičku s notou ve správné oktávě. Žák by později neměl mít potíže se čtením not, nebo přesněji s jasnou sluchovou představou, v jaké oktávě zní ta

kteřá popsaná nota. (Někdy se celkem zbytečně na koncertě objeví u klavíristů nejistota „kde vlastně začnu“).

b) Orientace na klaviatuře

F. Emonts na začátku své Evropské klavírní školy používá hraní clusterů dvou a tří černých kláves. Báječné pro děti jak po hmatové, tak po vizuální stránce. Pro děti se slabší orientací pokračují klávesou d¹. Dvě černé klávesy jakou jako dvě ruce tvořící obrys tulipánu – znázorníme si. Dvě ruce – dvě větve, v nich ukryté hnízdo s ptáčaty. Zeptám se: „kde je ještě klávesa d?“ Jakkmile dítě zvládne čistě přenášet klávesu d, později e, c, přibereme pravý pedál.

c) Pedál

Nejprve seznámím dítě s barevností zvuku, kterou pravý pedál umožňuje. Klavír je otevřený. Žák se dívá do nitra nástroje a naslouchá resonanci. Dále zkusíme bez pedálu. Levou dlaní neslyšně stisknu klávesy. Pravou zahrají kousek melodie. Znovu to samé, ale bez levé ruky. Rozdíl je patrný – ubylo alikvótních tónů. Pedál nám otevírá všechny struny k rozezvučení alikvótních tónů v závislosti na tom, které tóny hrajeme.

d) Hmatové cvičení proti hře na okraji bílých kláves

Některé děti hrají (pokud se zrovna nejedná o černé klávesy) příliš na kraji kláves. Abych tomu předešla, provádím s žáky ráda následující cvičení. V plně volné ruce – dlaní (zkusíme si uvědomit, jak ruka odpočívá – spí) máme schovanou světlušku, která lidem v noci svítí na cestách. Má u sebe lucerničku. Lucerna svítí, zároveň se světlem vydává i teplo jako hořící svíčka. Ptám se děti, jestli někdy zkusili přiblížit dlaně k zářící svíčce. A abychom v dlaních cítili skutečné teplo, aspoň na chvíli, třeme dlaně o sebe a zahřáté je přiložíme na klávesy. V momentě, kdy žáci opět hrají na kraji bílých kláves, mně stačí říci: „Posvit mi na cestu“.

e) Intervaly – obrázky

Čistá prima – kapičky, ptáček
Malá sekunda – myška

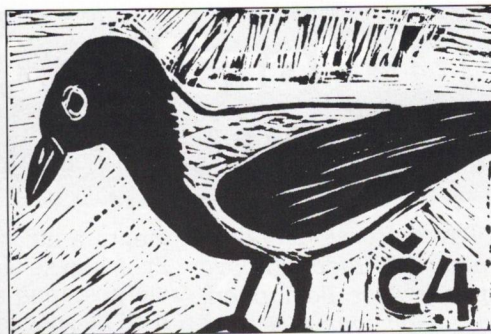

Velká sekunda – krtek (krysa)

Linoryty žáků
VO ZUŠ ve
Dvoře Králové
nad Labem
ze třídy Ivana
Moravce

Malá tercie – smutný králíček
Velká tercie – veselý králíček

Čistá kvarta – vrána
Zvětšená kvarta
Čistá kvinta – pampeliška
Malá sexta – smutný jelínek

(pokračování příště)

Pero čínské, číslice arabské...

(Zamyšlení nad vysvědčením, klasifikací v základní umělecké škole a zlověstným tichem)

*Na zamčené dveře
V hloubi zlověstného ticha
Jakýsi muž zaklepe a jde pryč
Aniž by čekal na odpověď.*
(Jean Tardieu)

Silným impulsem ke vzniku této úvahy je kupodivu klasifikační porada základní umělecké školy, na niž je pedagogický sbor podrobně seznamován s postupem vyplňování formuláře vysvědčení, přesně podle instrukcí z porady ředitelů. Pero čínské, číslice arabské, tu slovo, tu číslice, tu čárka, tu nula. Čas běží. Kdy dojde na vlastní smysl klasifikace? Nedojde. Čas uběhl.

Vyjadřuji svoji nelibost nad tímto způsobem společného prožívání času. Dostává se mi vysvětlení – instrukce pocházejí z MŠMT, z odboru pro MŠ, ZŠ a ZUŠ, jehož vedoucím je PaedDr. Karel Tomek. Tam mohu směřovat svůj dotaz, ne však za školu, ale za sebe. Jak slibuji, tak činím.

Na co se budu jako soukromá osoba, jinak učitelka literárně dramatického oboru ZUŠ ve Žďáru nad Sázavou a členka krajské umělecké rady kraje Vysočina, na co se budu ptát? Vždyť chápu, že vysvědčení je úřední dokument, musí mít předepsanou formu! Ale nechápu, že z ředitelské porady nepadne jediná zmínka o vlastní podstatě: o smyslu pololetního hodnocení. Proto „klepu na zamčené dveře“.

Není přeceňování významu administrativy únikem od řešení skutečných problémů s klasifikací? Jaký je skutečný význam známky na vysvědčení základní umělecké školy? Co objasňuje žáku, co rodičům? Dává možnost srovnání? Jak postihuje známka iniciativu žáka, jeho aktivity pro školu i mimo ni na rozdíl od těch, kdo

do školy pouze docházejí na přání rodičů? Proč se na poradě o klasifikaci školy nezabýváme specifikou hodnocení jednotlivých oborů, když mnohé děti si odnášejí z jedné školy několikero vysvědčení? Jaké souvislosti má klasifikace na ZŠ a ZUŠ? Konzultujeme ji navzájem, když je zapotřebí?

„Klasifikační stupnice je navíc značně omezená a slovní význam jednotlivých známek neodpovídá objektivní skutečnosti... Z tohoto důvodu dnes řada pedagogů preferuje slovní hodnocení, které mnohem lépe postihuje všechny posuzované aspekty.“ Čtu s útechou v roč. 5 časopisu Talent, měsíčníku pro učitele a příznivce ZUŠ (E. Navrátilová: Problematika hodnocení v klavírní výuce). Výraz „řada pedagogů“ mě uklidňuje, dosud jsem věděla jen o kolegyni z Nového Města na Moravě. Mám před sebou její „Malý test schopností sebereflexe a kritického zrcadla“ pro žáky 2. cyklu LDO a naši tabulku trojího hodnocení „Jak se vidím já, jak mě vidí ostatní a jak vyučující“. Těším se, jak utvoříme „řadu“, o níž, doufám, MŠMT ví. A naši ředitelé (a jejich instruktory) se na poradách budou zabývat zkušenostmi té řady pedagogů, protože oni jsou, tak jako čtenáři časopisu Talent, příznivci uměleckých škol...

Mám varovat osm absolventů našeho literárně dramatického oboru, kteří už vystudovali či studují dramatickou výchovu na DAMU či JAMU před povoláním, které mám sama ráda, před prací učitele základní umělecké školy? Ne, to neudělám. Potřebujeme vás. Ale až budete klepat na dveře, počkejte si na odpověď na tuto otázku: Co se změnilo v přístupu k hodnocení žáků základní umělecké školy od roku 1989? A připravte si čínské pero, nebo prchněte!

Jana Křenková